

5. McCarthy M. Discourse Analysis for Language Teachers / M. McCarthy. – Oxford: Oxford Language Teaching Library, 1990. – 205 p.
6. Maslow A. Peak Experiences in Education and Art. // Human Values by Joseph A. Zaitchik and Roger E. Wiehe / Abraham Maslow. – New York: Brown and Benchmark, 1993. – 525 p.
7. Norton S. and Waldman N. Canadian Content / S. Norton and N. Waldman. Canada: Hoft, 1988. – 371 p.
8. Orwell G. Hotel Kitchens. // Gould E. and others. The Art of Reading. Contexts for Writing / Gould Eric, Robert Diyanni, William Smith, Judith Stanford . – New-York: McGraw-Hill, 1990. – PP. 305-312.
9. Orwell G. Politics and the English Language / George Orwell // Canadian Content / Sarah Norton, Nell Waldman. – Canada: Hoft, 1988. – 371 p. – PP. 347-358.
10. Thomson A.J. and Martinet A.V. A Practical English Grammar / A.J. Thomson and A.V. Martinet. – Oxford: Oxford University Press, 2009. – 383 p.
11. Trimmer J.F. and McCrimmon J. M. Writing with a Purpose / J.F. Trimmer and J. M. McCrimmon. – Boston: Houghton Miffling Company, 1988. – 524 p.

УДК 811.112.2'42

**СЕМАНТИКА АХРОМАТИЧНИХ
КОЛЬОРОПОЗНАЧЕНЬ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ
(на матеріалі казок братів Грім)**

**Тетяна Швець, Олександр Швець
(Переяслав-Хмельницький, Україна)**

Статтю присвячено дослідженню актуальної проблеми стилістичної організації тексту, а саме

використанню лексики на позначення кольору в художньому тексті. Зокрема, зроблено спробу дослідити особливості використання прикметників на позначення ахроматичних кольорів у казках братів Грімм як у їх прямому, так і переносному значеннях.

Ключові слова: семантика, кольоропозначення, ахроматичні кольори, хроматичні кольори, пряме значення, переносне значення.

Статья посвящена исследованию актуальной проблемы стилистической организации текста, а именно использованию лексики на обозначение цвета в художественном тексте. В частности, сделано попытку определить особенности использования прилагательных, обозначающих ахроматические цвета, в сказках братьев Гримм, как в их прямом, так и переносном значениях.

Ключевые слова: цветообозначение, ахроматические цвета, хроматические цвета, прямое значение, переносное значение.

The article is devoted to the topical problem of stylistic organization of text, namely, to the use of the color-denoting vocabulary in the literary text. In particular, an attempt to define the features of adjectives denoting achromatic colors in the Brothers Grimm's tales in their literal and figurative meanings was made.

Key words: color-denoting vocabulary, achromatic colors, chromatic colors, direct meaning, figurative meaning.

Постановка проблеми. У мовознавстві проблема кольороназв розглядається у декількох аспектах. Назви кольорів становлять об'єкт наукових студій у галузі порівняльного мовознавства, психолінгвістики, досліджуються лінгвістами у перекладознавчому

аспекті, опрацьовуються структурно-семантичні зв'язки позначень кольору як елементів мовної системи тощо. Про невичерпність проблеми й водночас посилену увагу дослідників до неї свідчать численні новітні розвідки, у яких розглядається лексика на позначення різноманітних кольорів.

Актуальність дослідження. Поетика та семантика кольору як предмет дослідження цікавила науковий світ віддавна. Ще в античні часи Сократ і Платон заклали підвалини сучасного розуміння про колір і навколишнє середовище, тим самим давши поштовх для розвитку кольорознавства, якому присвячено чимало досліджень. Є чимало досліджень, присвячених вивченню поетики кольору у творах слов'янських письменників, проте творчість братів Грімм є однією із наукових лакун у цій сфері, оскільки ознайомлення з результатами наукових досліджень присвячених їх творчості засвідчує, що питання колористичної палітри у них не піднімалося, що й зумовило обрання темою нашої розвідки семантику кольоропозначень у казках, що належать їх перу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Колірна гама як важлива мовно естетична категорія є одним із показників індивідуального стилю автора, має принципове значення для розуміння специфіки поетично мовних картин світу, динаміки ідейно-художніх систем, традицій і новаторства поетичної мови тощо. Проблема семантичних перетворень кольоративів у художньому тексті постійно перебуває у полі зору науковців А. Брагіна, В. Дятчук, С. Єрмоленка, О. Маленко, К. Нестеренко, Л. Пустовіт та інших.

Окремі зауваження щодо символіки кольорів, функціонування колірних назв, їх семантичного наповнення містяться у розвідках таких науковців, як Д. Козій, Т. Коляда,

І. Пономаренко, В. Саєнко, Л. Ставицька, О. Степанюк, Г. Сюта, В. Шелест та інших.

Метою статті є виявлення семантики прикметників на позначення ахроматичних кольорів у казках братів Грімм.

Виклад основного матеріалу. У природі людини глибоко закладене прагнення до ясності, радості, краси, що породжує любов до яскравих барв, гармонійних сполучень. Естетика кольору органічно пов'язана з творчим процесом і виникає з тонкого осмислення людьми навколишньої дійсності, у першу чергу природи, що є джерелом колірних назв. Можливо, через емоційний вплив кольору людина наділила його певним символічним значенням. У природі розрізняють ахроматичні та хроматичні кольори. До ахроматичних відносяться білий, чорний та сірий кольори. Власне кажучи, вони не є кольорами у прямому значенні цього слова, а вважаються грою світла та тіні.

Білий колір традиційно виступає символом краси, ніжності, найсвітліших почуттів, найніжніших мотивів. Хроматизм «білий» виявляє семантичну асоціацію зі спокійним станом душі, чим підсилює повне розуміння образності колористичного епітета або метафори. Білий уже в давнину був відзначений і виділений як особливий колір. Разом із червоним і чорним він входив до тріади основних кольорів. Це своє значення він зберіг і дотепер, хоча з фізичної точки зору він таким не є. Найдавніші символічні значення білого кольору носять в основному позитивний відтінок: білий позначає всіляке благо, радість, чистоту, здоров'я, збільшення потомства, мир, згоду.

Проведений аналіз казок братів Грімм, засвідчив наявність у колористичній палітрі авторів ахроматичних кольорів, до яких належить білий колір. У їх творах білий колір представлений у своєму реальному значенні, зокрема коли йдеться про білі простирадла, якими застеляла ліжка своїм дванадцяти братам їх єдина сестра з казки «Дванадцять

братів і сестра»: Sie hielt auch sonst Ordnung im Häuschen, und deckte die Bettlein hübsch *weiß* und rein, und die Brüder waren immer zufrieden und lebten in großer Einigkeit mit ihr [6,с. 59].

Проте в іншому випадку білий колір водночас несе й певне асоціативне навантаження, оскільки виступає символом чистоти помислів братів у ставленні до своєї сестри: warum hast du die zwölf *weißen* Blumen nicht stehen lassen? [6,с. 59].

У ході аналізу було встановлено, що досить часто у казках братів Грімм зустрічається порівняння предметів білого кольору з кольором срібла, як це має місце у казці «Гензель і Гретель»: Da schien der Mond ganz helle, und die weißen Kieselsteine, die vor dem Haus lagen, glänzten wie lauter Batzen[5, с. 1].

Особливо часто прикметники на позначення білого кольору використовуються авторами аналізованих творів у казці «Білосніжка: Und weil das Rothe im *weißen* Schnee so schön aussah, dachte sie bei sich «hätt ich ein Kind so *weiß* wie Schnee, so rot wie Blut, und so schwarz wie das Holz an dem Rahmen» [7,с. 1].

Bald darauf bekam sie ein Töchterlein, das war so *weiß* wie *Schnee*, so *rot* wie *Blut*, und so *schwarzhaarig* wie Ebenholz, und ward darum das Schneewittchen (*Schneeweißchen*) genannt [7, с. 1].

В описі житла гномів, до якого Білосніжка потрапила, втікаючи від злої мачухи, автори також вдаються до використання прикметників на позначення білого кольору, підкреслюючи тим самим їх доброзичливість та чистоту намірів у ставленні до дівчинки: Da stand ein *weiß* gedecktes Tischlein mit sieben kleinen Tellern, jedes Tellerlein mit seinem Löffel ein, ferner sieben Messerlein und Gäblein, und sieben Becherlein. An der Wand waren sieben Bettlein neben einander aufgestellt und *schneeweiße* Laken darüber gedeckt [7,с. 2].

Характерним для аналізованих творів є вживання прикметників на позначення білого кольору впродовж усієї розповіді. Навіть отруєне яблуко у цій казці мало білий колір з червоними щічками, адже отруєна була лише його червона частина: *Äußerlich sah er schön aus, weiß mit roten Backen, dass jeder, der ihn erblickte, Lust danach bekam, aber wer ein Stückchen davon aß, der musste sterben.* [7, с. 4].

Очевидно, саме червоний колір однієї половинки яблука слугував на позначення небезпеки, що викликало у Білосніжки сумнів стосовно можливості його споживання. І лише після переконливої промови мачухи, вона відважилася на цей крок: *siehst du, da schneide ich den Apfel in zwei Theile; den roten Backen iss du, den weißen will ich essen. Der Apfel war aber so künstlich gemacht, dass der rote Backen allein vergiftet war*[7, с. 5].

У ході розповіді автори також використовують прикметники, які виступають синонімами до прикметника «білий». Наприклад, описуючи труну, в яку гноми поклали Білосніжку після її смерті, вони зазначають, що вона *прозора* і Білосніжку видно з усіх боків – *ließen einen durchsichtigen Sarg von Glas machen, dass man es von allen Seiten sehen konnte* [7, с. 5].

Дуже часто у канву казки вплітається порівняння білизни личка Білосніжки з кольором снігу, що служить засобом емоційного впливу на читача: *das war so weiß wie Schnee* [7, с. 1].

Еталоном білого кольору сніг виступає також тоді, коли йдеться про колір простирадл, якими були накриті ліжечка гномів: *An der Wand waren sieben Bettlein neben einander aufgestellt und schneeweiße Laken darüber gedeckt* [7, с. 2].

Лише у одному випадку у казці вживається синонім прикметника *weiß*, *klar*, який використовується для позначення краси Білосніжки у порівнянні зі світлом дня: *Schneewittchen aber wuchs heran, und wurde immer schöner,*

und als es sieben Jahr alt war, war es so schön, wie der *klare* Tag, und schöner als die Königin selbst [7, с. 1].

Семантика чорного кольору у більшості народів світу в основному має негативний відтінок. У ритуалах, міфах, казках чорний колір, як символ зла, протистоїть білому, як кольору добра. Це можна пояснити перш за все фізіологічними причинами. Чорне небо, темрява печери або ущелини – усе це викликає у людини інстинктивний страх і відразу. У середньовічній Європі чорний уважали кольором смерті, скорботи, гріха. Семантика цього кольору визначається його здатністю поглинати енергію людини й робити несприйнятливим її зір, що саме по собі таїть небезпеку. Окрім того, чорний колір символізує гординю, заздрість, злість.

Прикметники на позначення чорного кольору у казках братів Грімм використовуються як у своєму прямому значенні, так і у переносному, коли символізують лихі наміри вовка у казці «Вовк і семеро козенят»: Aber der Wolf hatte seine *schwarze* Pfote auf das Fensterbrett gelegt. Das ahnen die Kinder und riefen: «Wir machen nicht auf! Unsere Mutter hat keinen *schwarzen* Fuß wie du. Du bist der Wolf!» [6, с. 39].

Проте, чорний колір може мати і позитивне значення. У ході аналізу казки «Білосніжка» було зафіксовано шість випадків вживання прикметника «чорний», який служить для позначення кольору волосся Білосніжки. У більшості випадків він використаний для створення ефекту контрасту між білизою шкіри Білосніжки та кольором її волосся: Das war so *weiß* wie Schnee, so *rot* wie Blut, und so *schwarzhaarig* wie Ebenholz, und und ward darum das Schneewittchen (Schneeweißchen) genannt [Gebrüder Grimm. Schneewitschen. – режим доступу www.franklang.ru с. 1], а також порівняння кольору віконної рами та кольору волосся дівчинки:... daseinen Rahmen von *schwarzem* Ebenholz hatte, und nähte [7, с. 1].

Було зафіксовано один випадок використання прикметника «чорний» у його переносному значенні, тобто у негативному смислі. Це мало місце тоді, коли гноми висловлювали своє небажання поховати Білосніжку у чорну землю: Sie sprachen «das können wir nicht in die *schwarze* Erde versenken» [7, с. 5]. У даному випадку мався на увазі не колір землі, а те, що людина мала бути закопаною глибоко у землю.

У ході аналізу було виявлено використання прикметника «темний» як синоніма до прикметника «чорний» у тих випадках, коли автори описують темну пору дня: Als es ganz *dunkel* geworden war, kamen die Herren von dem Häuslein, das waren die sieben Zwerge, die in den Bergen nach Erz hackten und gruben [7, с. 2].

Загалом було встановлено, що працюючи над текстом казки, автори вжили сім разів прикметник «білий» на позначення однойменного кольору, один раз прикметник «світлий» з метою вираження неземної краси Білосніжки, шість разів прикметник «чорний», який у більшості випадків має позитивне значення і служить для передачі контрасту між білизнаю обличчя і кольором волосся Білосніжки.

У таких казках як: «Вовк та семеро козенят», «Гензель і Гретель», «Дванадцять братів» прикметники на позначення ахроматичних кольорів вживаються набагато рідше, що пов'язане зі змістом викладеного у них матеріалу.

Що стосується вживання прикметників на позначення чорного кольору, то вони використовуються авторами казок як у своєму прямому значенні (позначення предметів чорного кольору), так і у переносному значенні (чорна заздрість, чорні лапи у вовка як символ його лихих намірів).

Висновки: Аналіз казок братів Грімм, засвідчив наявність у колористичній палітрі авторів хроматичних та ахроматичних кольорів. Серед ахроматичних кольорів найчастіше зустрічаються білий та чорний кольори.

Досліджений матеріал дає можливість зробити висновок про те, що у поетичній мові братів Грімм прикметники на позначення кольорів утворюють складну, але єдину систему. Багатство колірної палітри, розробленість колірних тонів і відтінків, прийоми, що сприяють передачі кольору і створюють яскраві колірні образи, – все це говорить про необмежені можливості їх поетичного словника.

Перспективи подальших розвідок. Досягнення поставленої у цій статті мети сприяє глибшому пізнанню семантики ахроматичних кольоропозначень у художньому тексті, а також відкриває подальшу перспективу аналізу прикметників на позначення хроматичних кольорів на матеріалі як німецької, так й інших мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берлин Б., Кей П. Основные цвета: Их универсальность и видоизменения. – М.: Наука, 1969. – 520 с.
2. Попова З. Д., Стернин И. А. Язык и национальная картина мира. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 2003. – 59 с.
3. Фрумкина Р. М. Цвет, смысл, сходство. – М.: Наука, 1984. – 175 с.
4. Шрамм А.Н. Очерки по семантике качественных прилагательных. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1979. – 134 с.
5. Propp W. Morphologie des deutschen Märchens. – München, 1972. – 339 S.
6. Gebrüder Grimm. Haensel und Gretel. – режим доступу www.franklang.ru
7. Gebrüder Grimm. Märchen. – München: WerdenVerlag, 2007. – 114 S.
8. Gebrüder Grimm. Schneewitschen. – режим доступу www.franklang.ru